

Nr 25

Utlåtande i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förslag till dekorerings av första kammarens plenisal.

Fullmäktige i riksgäldskontoret har med skrivelse till bankoutskottet den 4 april 1957 överlämnat förslag rörande dekorerings av första kammarens plenisal.

Frågan har tidigare behandlats av bankoutskottet och riksdagen.

Med bifall till bankoutskottets utl. nr 12 uppdrog sålunda 1930 års riksdag åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta verkställa en förberedande undersökning beträffande lämpligaste sättet för dekorerings av första kammarens plenisal samt i fråga om därmed förenade kostnader. Beslutet förleddes av en inom första kammaren väckt motion, i vilken framhölls, att sedan de återstående valvålfälten i andra kammarens plenisal dåmera försetts med freskomålningar, tiden syntes vara inne att på enahanda sätt pryda första kammarens plenisal. För en dylik åtgärd talade även en under senare år inom riksdagen alltmer utbredd önskan att på ett värdigt sätt utsmycka riksdagshusets inre. Arbetet borde giva uttryck åt representativ svensk konst på området.

För undersökningens verkställande tillsatte riksgäldsfullmäktige i mars 1930 en kommitté, bestående av riksgäldsfullmäktigen, kabinettskammaren E. A. Hallin, tillika ordförande, motionären i ämnet greve J. G. Lagerbjelke, f.d. byggnadsrådet I. G. Clason, generaldirektören I. J. Tengbom och riksdagshusets arkitekt A. Johansson. Sedan byggnadsrådet Clason avlidit i juli 1930, inkallades konstnären G. Pauli att i hans ställe inträda såsom ledamot i kommittén. Kommittén utfärdade den 6 juni 1930 inbjudan till en för svenska konstnärer (målare, arkitekter, skulptörer) öppen tävling beträffande dekorativ utsmyckning av plenisalen. Professor Olle Hjortzberg skulle särskilt inbjudas att delta. Tävlingen var en idé-tävling och avsedd att få fram ett förslag till en sådan konstnärlig behandling av saken, att en god och vacker helhetsverkan av rummet ernåddes. I denna kostnärliga behandling kunde tänkas ingå såväl ornamentala som figurala dekorationer i färg och relief. De tävlande ägde jämväl föreslå förändringar med avseende å förefintliga detaljer i salen eller färgbehandling å snickerier m.m. Enligt tävlingsprogrammet skulle de förslag, som komme att avlämnas, bedömas av en nämnd, bestående av kommittéledamöterna herrarna Hallin, Tengbom, Pauli och Johansson samt konstnären H. Sörensen i Oslo och arkitekten T. Ryberg.

Vid tävlingstidens utgång den 1 november 1930 hade ej mindre än 49 tävlingförslag inkommit. Av dessa belönades tre med pris. Ett första pris

å 5 000 kronor tillerkändes numera överintendenten och chefen för nationalmuseum Otte Sköld, och två andra pris, vardera å 3 500 kronor, tilldelades professorn Olle Hjortzberg och konstnären Marc Hentzel. Härjämte inköptes fem tävlingsförslag för en summa av inalles 4 000 kronor. På anmodan av kommittén kompletterade pristagarna i tävlingen sina förslag med dels nya, mera utarbetade perspektivframställningar i färg av hela plenisalen i större skala än den perspektivritning, som utlämnats till de tävlandes vägledning, dels ock färgskisser i naturlig storlek till dekorerings av ettdera av de två halvcirkelformiga väggfälten närmast absiden i plenisalen. Approximativa beräkningar uppgjordes därefter rörande kostnaderna för utförandet av det av professor Hjortzberg uppgjorda förslaget till plenisalens dekorerings.

Kommittén avgav sitt utlåtande över de prisbelönta förslagen i skrivelse till riksgäldsfullmäktige den 18 mars 1931. Kommittén förordade härvid, att professor Hjortzbergs förslag borde läggas till grund för en eventuell dekorerings av plenisalen. Kommittén ansåg emellertid icke förslaget i sitt dåvarande skick, vare sig såsom helhet eller med avseende å dess detaljer, vara sådant att detsamma utan vidare — och antagligen icke utan avsevärda omarbetningar — kunde föreslås till utförande.

Den av kommittén verkställda utredningen, jämte samtliga till ärendet hörande handlingar, överlämnades omedelbart av *fullmäktige* utan eget yttrande till bankoutskottet för den åtgärd, utskottet kunde finna av förhållandena påkallad.

Vid behandlingen av ärendet den 16 april 1931 fann *bankoutskottet* önskvärt, att före ett ställningstagande i frågan de av pristagarna efter tävlingens avslutande uppgjorda större perspektivritningarna samt de i naturlig storlek utförda färgskisserna bleve offentligen utställda tillsammans med pristagarnas tidigare inlämnade skisser ävensom att approximativa kostnadsberäkningar upprättades jämväl för utförande av konstnärerna Skölds och Hentzels dekoreringsförslag. I anslutning härtill hemställde utskottet i skrivelse till fullmäktige, att fullmäktige ville föranstalta om vidtagandet av nämnda åtgärder samt därefter till 1932 års bankoutskott inkomma med det yttrande och förslag i ämnet, vartill fullmäktige kunde finna anledning.

Offentlig utställning av de prisbelönta och inköpta tävlingsbidragen ägde rum i Akademien för de fria konsterna under tiden 17—31 januari 1932.

I skrivelse till bankoutskottet den 25 februari 1932 meddelade *fullmäktige* därefter, att fullmäktige med hänsyn till det synnerligen ansträngda statsfinansiella läget icke för det dåvarande kunde tillstyrka en utgift av den beskaffenhet och storlek, som ett utförande av här ifrågavarande arbeten skulle medföra. I anledning härav hade fullmäktige ej ansett påkallat att låta verkställa av utskottet begärda kostnadsberäkningar för konstnärerna Skölds och Hentzels förslag. Frågan om första kammarens dekorerings borde enligt fullmäktiges mening vila tills vidare för att ånyo upptagas till prövning, när förhållandena kunde anses lämpliga.

Fullmäktiges skrivelse föredrogs i utskottet den 8 mars 1932, varvid utskottet beslöt lägga densamma till handlingarna.

Den vid 1930 års riksdag väckta frågan om dekorerings av första kammarens plenisal hade sålunda förfallit.

I en inom första kamaren vid 1950 års riksdag under nr 401 väckt motion hemställde herr *Lindström* jämte tio av kammarens övriga ledamöter bl. a., att första kammaren måtte besluta om vidtagande av åtgärder för kammarens konstnärliga utsmyckning.

Till stöd för ifrågavarande förslag anfördes i motionen följande:

Utän tvivel skulle det bidra till lyftning och trevnad i första kamaren, om den gamla planen om konstnärlig utsmyckning bleve utförd. I varje fall borde den icke försvinna i glömska för de uppgifter, som undan för undan trängde på i riksdagens arbete.

Över motionen inhämtade utskottet yttrande från *fullmäktige i riksgäldskontoret*, vilka efter en redogörelse för 1930 års pristävlan anförde:

»En dekorerings av första kammarens plenisal i likhet med den som kommit till utförande i andra kamaren framstår enligt fullmäktiges mening som ett önskemål, vilket bör tillgodose så snart förhållandena det medge. Med hänsyn till det ansträngda ekonomiska läget ifrågasätta motionärerna nu endast vidtagande så snart som möjligt av sådana åtgärder, att utsmyckningen av första kammarens plenisal snabbt skulle kunna komma till stånd, då det statsfinansiella läget lättar. Motionärerna rekommendera i sådant syfte en ny översyn av förslagen från år 1930; om dessa förslag nu icke längre anses användbara, borde enligt motionärerna möjligheter finnas att i tid få fram nya och mera lämpliga förslag.

Fullmäktige ha med anledning av motionärernas nämnda uttalanden ånyo granskat de tre pristagarnas tävlingsförslag till dekorerings av väggfälten ovanför första kammarens läktare. Ehuru fullmäktige icke kunna avgiva något omdöme rörande det konstnärliga värdet av ifrågavarande förslag, har likväl den företagna granskningen övertygat fullmäktige om att förslagen nu måste anses föråldrade och icke längre lämpade att läggas till grund för en dekorerings av första kammarens plenisal. För att få fram helt nya förslag skulle man därför nödgas att anlingen utlysa en ny allmän pristävling eller också inbjuda ett antal konstnärer att inkomma med förslag. I båda fallen skulle kostnaderna bli höga. Den år 1930 anordnade pristävlingen drog i allt en kostnad av över 20 000 kronor; nu finge man sannolikt räkna med inemot dubbla kostnaden. Fullmäktige anse icke tillrädligt att i nuvarande statsfinansiella läge belasta budgeten med kostnader av denna storleksordning för rent förberedande åtgärder för det ifrågavarande ändamålet. Hårtill kommer emellertid risken, att även de nya förslag, som man avsåg att få fram för den angivna kostnaden, kunde befinnas inaktuella, då frågan om dekorerings av första kammarens plenisal på nytt upptages till prövning.»

Med hänsyn till det anförda ansåg sig fullmäktige icke kunna förorda bifall till motionärernas förslag rörande konstnärlig utsmyckning av första kammarens plenisal. Fullmäktige sade sig emellertid ämnat följa frågan med uppmärksamhet och komma att taga de initiativ, som kunde påkallas av omständigheterna.

För egen del anförde *bankoutskottet* i sitt den 30 november 1950 avgivna utl. nr 29 bl. a. följande:

»Beträffande den konstnärliga utsmyckningen av första kammarens plenisal föreslå motionärerna, att förberedande åtgärder så snart som möjligt vidtagas så att utsmyckningen snabbt kunde komma till stånd, då det ekonomiska läget medger detta. Som sådana åtgärder rekommendera de

en översyn av de år 1930 prisbelönda förslagen eller, om dessa icke nu anses användbara, att möjligheter skapades för att i tid få fram nya och mera lämpliga förslag.

Fullmäktige i riksgäldskontoret anse, att en konstnärlig utsmyckning av första kammarens plenisal är ett önskemål, vilket bör tillgodoses, så snart förhållandena det medge. De vilja emellertid icke tillråda att i rådande ekonomiska läge belasta budgeten med de icke obetydliga kostnaderna för de rent förberedande åtgärder motionärerna föreslå och avstyrka därför bifall till motionen i vad den avser dekoreringsen av första kammarens plenisal.

Utskottet delar fullmäktiges mening. Utskottet har därvid tagit fasta på fullmäktiges uttalande att de, när ändrade ekonomiska förhållanden inträda, komma att taga erforderliga initiativ i frågan.»

Med hänvisning till det anförda hemställde utskottet att förevarande motion I: 401 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

I en inom första kammaren vid 1955 års riksdag väckt motion, nr 110, hemställde herr *Hansson*, att första kammaren måtte besluta att omedelbara åtgärder för plenisalens konstnärliga utsmyckning vidtoges.

Över motionen avgavs yttranden av talmanskonferensen och fullmäktige i riksgäldskontoret.

Riksgäldsfullmäktige erinrade om att den i motionen väckta frågan, såsom även av motionen framginge, redan länge varit föremål för fullmäktiges uppmärksamhet. Fullmäktige framhöll emellertid, att denna fråga var av mycket ömtålig beskaffenhet och krävde ingående överväganden i skilda hänseenden. Att fullmäktige dittills icke ansett sig böra taga definitiv ställning i ärendet, sammanhängande därmed, att vissa andra spørsmål rörande första kammarens plenisal aktualiserats genom olika till fullmäktige framförda önskemål, vilka spørsmål vore föremål för utredning enligt beslut av fullmäktige. Det gällde där främst frågan om en fullständig nyinredning av plenisalen, avseende såväl talmanspodiet som bänkutrustningen, och i samband därmed en omläggning av golvet från sluttande till plant jämte viss ombyggnad av salen. Då en sådan ombyggnad kunde komma att beröra även de väggfält, som ifrågasatts skola förses med målningar, vore det enligt fullmäktige uppenbart, att ett slutligt ställningstagande till den i motionen berörda frågan borde anstå till dess angivna mer omfattande spørsmål blivit närmare utredda. Fullmäktige hade emellertid för avsikt att så snart berörda utredning slutförts till utskottet inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Talmanskonferensen meddelade, att konferensen, sedan det meddelats, att fullmäktige i riksgäldskontoret till utredning upptagit vissa frågor om ombyggnadsarbeten i kamrarnas plenisar, ansett sig kunna utgå ifrån att fullmäktige även hade sin uppmärksamhet riktad på nu ifrågavarande angelägenhet. Någon särskild åtgärd i anledning av förevarande motion syntes därför enligt talmanskonferensens mening icke vara erforderlig.

För egen del anförde *bankoutskottet* i sitt utl. nr 11 följande:

»Den i motionen väckta frågan om utsmyckning av första kammarens plenisal är såsom framgått av det föregående föremål för riksgäldsfullmäktiges uppmärksamhet. Utskottet vill understryka önskvärldheten av att nu

pågående utredningar slutföres utan längre dröjsmål. I likhet med talmanskonferensen finner utskottet någon särskild åtgärd från riksdagens sida icke nu vara erforderlig i anledning av motionen.»

I enlighet med utskottets hemställan föranledde motionen icke någon riksdagens åtgärd.

Fullmäktige. Med anledning av bankoutskottets här senast återgivna uttalande anmodade fullmäktige den delegation, benämnd *Helgeandsholmsdelegationen* (bestående av riksgäldsfullmäktige Nilsson, ordförande, Strand och W. Svensson samt riksgäldsdirektören S. Widlund), som av fullmäktige tillsatts i oktober 1953 med uppdrag att handlägga vissa frågor rörande riksdagshuset och riksdagshusplanen, att yttra sig angående frågan om dekoreringsplanen av första kammarens plenisal och dess samband med den till delegationen jämväl hänskjutna frågan om nyinredning och eventuell ombyggnad av plenisalen. Delegationen meddelade i skrivelse till fullmäktige den 31 januari 1956, att enligt delegationens uppfattning något hinder icke föreläge att omedelbart vidtaga åtgärder för att lösa frågan om dekoreringsplanen av första kammarens plenisal. I anslutning härtill beslöt fullmäktige den 2 februari 1956 på rekommendation av Helgeandsholmskommittén uppdraga åt överintendenten och chefen för nationalmuseum *Otte Sköld*, vilken såsom tidigare omnämnts vid pristävlingen år 1930 erhöll första pris för sitt tävlingsförslag till kammarens dekoreringsplan, att utarbeta ett nytt förslag i frågan. Någon ny pristävling hade av flera skäl ansetts icke böra komma till stånd. Jämsides härmed uppdrogs åt arkitekten professorn vid konsthögskolan *Sven-Ivar Lind* att inkomma med förslag till en allmän uppsnygning av kammaren, varjämte arkitekten *R. Engströmer* erhöll uppdrag att snarast utarbeta förslag till ny fast bänkutrustning för kammaren med i stort sett bibehållen placering av bänkarna. Nära kontakt skulle vid utformningen av förslag till kammarens nyinredning uppehållas mellan överintendenten Sköld samt de nämnda inredningsexperterna.

Överintendenten Sköld, som i ärendet samrått med Helgeandsholmsdelegationen och under arbetets gång för delegationen företett ett flertal skisser i mindre skala till dekoreringsplanen av första kammarens plenisal, har nu till fullmäktige ingivit sitt slutliga dekoreringsförslag, vilket av Helgeandsholmsdelegationen tillstyrkts till utförande. Förslaget avser en dekoreringsplan av allenast tre av väggfälten i plenisalen, nämligen det dominerande mittfältet i absiden samt de två flankerande väggfälten, medan övriga fem väggfält avses skola i samband med plenisalens planerade allmänna renovering målas i en färgton, som kommer att väl harmoniera med den konstnärliga utsmyckningen och med salens slutliga utformning av träverk, bänkar etc.

Rörande sitt förslag har överintendent Sköld i en till fullmäktige ingiven promemoria anfört följande:

»Liksom professor Sven-Ivar Lind och arkitekt Engströmer, som även-
ledes medverkat vid idégivningen till omgestaltningen av ifrågavarande
rum, är jag övertygad om att utsmyckningen endast bör ifrågakomma på
mittfältet i absiden och de två sidofälten.

De tre bildframställningarna, i skiss uppgjorda av undertecknad, har
följande motiv. I absidens halvkupol: forntid med en vikingaflootta i en
nordisk arkipelag, skepp och segelställ m. fl. detaljer hämtade från de got-
ländska bildstenarna. Kräver självfallet vidare detaljerad utformning. Av
sidofälten visar det vänstra medeltid med stavkyrka längst till vänster,
Stockholms stad sådan den framstälts av Urban målare på hans 1535 ut-
förda vädersolstavla (nu i Storkyrkan). Även här kräves för närmare ut-
formning vidare detaljstudier. Det högra fältet visar vår tids av urbanism
präglade sambälle, med motiv i huvudsak hämtat från Årstabron och Grön-
dals höghusbebyggelse, hopkombinerat till en helhet med el- och kraftverks-
ledning m. m.

Dekorationerna är tänkta att utföras i en alfresco-teknik, som skiljer
sig från den vanliga däri att i stället för kalkvatten som bindemedel i den
våta putsen använts en särskild lösning, varefter målningen omedelbart
behandlas med varma och ibland även kalla järn. Tekniken kallas pom-
pejansk fresk eller stucco lustro. Det är ett krävande tekniskt yrkesarbete,
som fordrar dugliga hantlangare och medhjälpare.

Övriga läktarfält behandlas i samma teknik, stucco lustro, i en färgton
som kommer att samverka dels med dekoren, dels med salens slutgiltiga
utformning av träverk, bänkar etc.»

Då de ifrågavarande dekoreringsarbetena är av mycket omfattande natur
och dessutom måste utföras under tid, då riksdagssession ej pågår, d. v. s.
närmast under sommarmånaderna, har man att för arbetenas färdigstäl-
lande räkna med en tidsperiod av omkring tre år.

Kostnaderna för förslaget utförande har av överintendenten Sköld be-
räknats till i runt tal 100 000 kronor, varav ca 25 000 kronor för det förbe-
redande och rent manuella arbetet, d. v. s. nedhuggning av den nuvarande
väggbeklädnaden, stockning och isolering, putspåslag o. d., medan åter-
stoden skulle utgöra konstnärens arvode.

Beträffande det ifrågavarande förslaget vill fullmäktige, som självfallet
icke kunnat ingå på en bedömning av förslaget rent konstnärliga för-
tjänster, framhålla, att förslaget synes fullmäktige till såväl motivval som
dekorativ utformning väl ägnat att skänka de tre centrala väggfälten i pleni-
salens fond och därmed hela kammaren en tilltalande och värdig utsmyck-
ning. Att förslaget begränsats till allenast nu nämnda tre väggfält synes
vara till fördel, då därigenom en lugnare men på samma gång slagkraftigare
helhetsverkan torde kunna nås.

Vad angår de beräknade kostnaderna för förslaget utförande har full-
mäktige med hänsyn till arbetets art och omfattning funnit desamma skä-
liga. Ehuru kostnaderna i och för sig i betraktande av rådande läge väl
kan sägas vara betydande, anser fullmäktige dock, att detta förhållande
inte bör föranleda, att frågan om dekorerings av första kammarens plenisal

nu ytterligare ställes på framtiden. Med hänsyn till den tid arbetena beräknas taga, får man utgå från att kostnaderna fördelas på tre budgetår. De torde därvid lämpligen böra belasta det under fjortonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Riksdagens ekonomibyrå: Omkostnader. Med hänsyn härtill kommer riksgäldskontoret att i sina slutliga anslagspetita för budgetåret 1957/58 beräkna en förhöjning av nämnda anslag med 35 000 kronor.

Slutligen vill fullmäktige meddela, att utredningen i de ovan i denna skrivelse berörda frågorna om en allmän renovering av första kammarens plenisal samt angående ny bänkutrustning för plenisalen nu fortskridit så långt, att därpå grundade förslag kan förväntas komma att inom den närmaste tiden underställas fullmäktige för prövning.

Under åberopande av det anförda får fullmäktige hemställa, att bankoutskottet måtte föreslå riksdagen besluta uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att, i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande förslaget, inom en kostnadsram av 100 000 kronor ombesörja dekorerings av första kammarens plenisal samt bemyndiga fullmäktige att för ändamålet taga i anspråk härför erforderliga medel från det under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. uppförda förslagsanslaget till riksdagens ekonomibyrå: Omkostnader.

Fullmäktiges framställning har för yttrande av utskottet överlämnats till *talmanskonferensen*, som i princip tillstyrkt förslaget och samtidigt framhållit önskvärdheten av att demonstration av konstverken på lämpligt sätt ordnades innan förslag i ämnet förelades riksdagens kamrar.

Utskottet. I likhet med fullmäktige i riksgäldskontoret finner utskottet det nu framlagda förslaget till dekorerings av första kammarens plenisal utgöra en tilltalande lösning av den sedan länge vilande frågan om plenisalens utsmyckning. Utskottet vill därför biträda förslaget, Frågan om anvisande av anslag för ändamålet under budgetåret 1957/58 kommer av utskottet att behandlas i samband med avgivande av utlåtande beträffande regleringen för budgetåret 1957/58 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att, i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande förslaget, inom en kostnadsram av 100 000 kronor ombesörja dekorerings av första kammarens plenisal samt bemyndiga fullmäktige att för ändamålet taga i anspråk härför erforderliga medel från det under huvudtiteln Riksdagen och

dess verk m. m. uppförda förslagsanslaget Riksdagens ekonomibyrå: Omkostnader.

Stockholm den 14 maj 1957

På bankoutskottets vägnar:

K. G. EWERLÖF

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Boo, Fahlander, De Geer, Werner, Krügel, Strandler och Mannerskantz;

från andra kammaren: herrar Sköldin, Schmidt*, Nordqvist, Svensson i Stenkyrka, Persson i Appuna*, Adamsson, Boija och Bengtsson i Landskrona.

* Ej närvarande vid justeringen.